

Kelvoton kunnallisvaalikampanja

Heikki Paloheimo
Kirjoittaja on valtio-opin emeritusprofessori Tampereen yliopistossa ja taloussosiologian dosentti Turun yliopiston kaupakorkeakoulussa.

Kuntien tehtäviä ja koko kuntarakenteen uudistamista koskeva keskustelu hallitsi juuri pidettyjen kunnallisvaalien kampanjaa. Kuntasektorilla on ilmeinen kestävyysvaje. Se perustuu siihen, että valtio on vuosikymmenestä toiseen lisännyt kuntien lakisääteisiä tehtäviä, mutta toisaalta 1990-luvun laman jälkeen lähes puoltanut kuntien saamat valtionosuudet.

Kuntien ja valtion suhteessa on kiusallinen paradoksi. Eduskuntavaaleista toiseen kansanedustajat yrittävät kirkastaa omaa kuvaansa äänestäjien silmissä säätämällä kunnille yhä lisää lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuntien sitten on suurelta osin itse rahoitettava. Kansanedustajat istuvat tuleen toisten housuilla.

Kuntien taloudellista kestävyysvajetta on yritetty ratkoa sekä kuntaliitoksilla että siirtämällä kuntien tehtäviä useiden kuntien muodostamien kuntayhtymien hoidettavaksi. Kataisen hallitus tavoittelee kuntien koon kasvattamista vähintään 20 000 asukkaan vahvoiksi peruskunniksi ja tätä suurempaa väestöpohjaa edellyttävien, ennen muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvien tehtävien järjestämistä erityisillä sotealueilla, joita maassa saattaisi olla noin 20.

On ollut hämmäntävää seurata kuinka poliitit ovat keskustelleet siitä, kuinka suuri väestöpohja vahvalla peruskunnalla tulisi olla, kun keskustelussa ei ole lainkaan täsmennetty sitä, mitkä tehtävät lopulta jäisivät peruskuntien vastuulle ja mitkä taas on tarkoitus siirtää peruskuntaa suurempaa väestöpohjaa edellyttävälle organisaatiolle. Keskustelu on edennyt väärässä järjestyksessä. Ensin pitäisi täsmentää kuva peruskuntien tehtävistä ja vasta sen jälkeen miettiä sitä, mikä on kunnan sopiva koko.

Vielä hämmennyneemmäksi politiikan tarkkailija on tullut seurattessaan keskustelua siitä, miten sotealueet on suunniteltu organisoitavaksi ja rahoitettavaksi. Nykyisten kuntayhtymien tapaan ne rahoittaisivat toimintansa kunnilta perittävillä maksuilla. Fiskaaliselta kannalta järjestelyt, joissa organisaatio päättää menojen käytöstä samalla kun vastuu niiden rahoittamisesta jää toiselle organisaatiolle, ovat ongelmallisia. Varojen käytöstä päättävällä organisaatiolla ei tällöin ole erityisiä kannustimia yrittää järjeistä ja

Jos äänestysaktiivisuutta halutaan lisätä, sekä kunta- että soteuudistus on toteutettava tavalla, joka lisää kansalaisten edellytyksiä olla perillä siitä, ketkä ovat kulloinkin vastuussa harjoitetusta politiikasta, mistä asioista vaaleissa oikeasti päätetään ja mitä vaihtoehtoja vaaleissa on tarjolla, sanoo kirjoittaja.

1 Demokratiavajeen näkökulma ei noussut esille vaalikeskusteluissa.

2 Kampanjakeskustelu oli sumeata, eikä äänestäjällä ollut kunnollisia mahdollisuuksia saada selvyyttä siitä, miten eri puolueiden vaihtoehdot erosivat toisistaan.

3 Keskustelu on edennyt väärässä järjestyksessä. Ensin pitäisi täsmentää kuva peruskuntien tehtävistä ja vasta sen jälkeen miettiä sitä, mikä on kunnan sopiva koko.

tehostaa toimintaansa menojen kasvun hillitsemiseksi.

Suurta väestöpohjaa edellyttävien sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäminen sotealueilla ei myöskään toisi helpotusta suomalaisessa kunnallishallinnossa vallitsevaan demokratiavajeeseen. Kun kuntayhtymät tuottavat palvelut, kuntalaisilla ei ole kunnollisia mahdollisuuksia saada käsitystä siitä, ketkä ovat mitään päätöksiä tehneet, ketkä ovat vastuussa harjoitetusta politiikasta ja mitkä ovat päätöksenteon vaihtoehtoja. Tämä demokratiavajeen näkökulma ei noussut esille vaalikeskusteluissa.

Kampanjakeskusteluissa jotkut hallituspuolueiden edustajat asettivat vahvan peruskunnan vaatimukseksi myös sen, että sillä on laaja vastuu aluekehittämisestä. Kunnan aluekehitysvastuun vahvistamisen yhteyttä maakunnilla nykyisin olevaan aluekehitysvastuuseen vaalikeskusteluissa ei täsmennetty. Hallituksen suunnittelemat kunta- ja soteuudistukset tulisivat joka tapauksessa heikentämään maa-

kuntien liittojen asemaa keskeisinä aluepoliittisina toimijoina. Vaalikeskusteluissa tähän asiaan ei kiinnitetty mitään huomiota.

Kaiken kaikkiaan hallintorakenteiden uudistaminen on Suomessa tempoilevampaa ja lyhytjänteisempää kuin useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa. Näyttää siltä, että Suomessa jokainen hallitus haluaa saada oman puumerkkinsä hallintorakenteiden uudistamiseen. Sen seurauksena uudistukset seuraavat toinen toistaan, virkamiesten työajasta yhä suurempi osa kuluu erilaisten uudistusten sisään ajamiseen, ja kansalaiset ovat ymmällään siitä, mihin elyyn tai aviin tai soteen heidän kulloinkin pitäisi ottaa yhteyttä.

Keskusta on esittänyt, että suurta väestöpohjaa edellyttävien tehtävien hoitaminen siirrettäisiin maakuntien vastuulle. Keskustan mallissa maakunnilla ei kuitenkaan olisi verotusoikeutta, eikä se ainakaan kampanjassaan virittänyt keskustelua siitä, pitäisikö kansalaisten saada valita maakuntien valtuustot suoralla vaalilla.

Jostain syystä tarkastelun ulkopuolelle on jätetty se vaihtoehto, että suurinta väestöpohjaa edellyttävät kuntien tehtävät siirrettäisiin maakuntien liitoille, niillä olisi oma verotusoikeutensa ja niiden valtuustot valittaisiin kunnallisvaltuustojen tapaan suoralla kansanvaalilla. Siinä vaihtoehdossa suurehko osa kuntien tehtävistä voitaisiin siirtää maakuntien vastuulle ja kuntien taakka kevenisi.

Tällä järjestelyllä olisi monia etuja. Maakunnilla olisi nykyistä paremmat edellytykset tuloksellisen aluekehitystyön tekemiseen. Kansalaisilla olisi nykyistä paremmat edellytykset saada

realistinen kuva siitä, ketkä ovat vastuussa harjoitetusta politiikasta ja mitä erilaisia vaihtoehtoja maakuntatason tehtävien toteuttamisessa on tarjolla. Lisäksi vastuu sekä varojen käytöstä että rahoituksen hankkimisesta olisi samoissa käsissä. Se olisi omiaan lisäämään toimintojen tehostamista ja hillitsemään menojen jatkuva kasvua.

Kataisen hallituksen ideologinen epäyhtenäisyys ohjasi hallituspuolueiden edustajia kampanjoimaan vaaleissa retoriikalla, joka oli ympäri pyöreätä ja sumeata. Kun suuri osa hallituspuolueiden valtuustoehdokkaista varsinkin kehyskunnissa ja pienissä kunnissa irtisanoutui omassa kampanjassaan hallituksen kuntarakennetavoista, oli tuloksena vaalikampanja, jossa paikallinen kampanjointi oli ristiriidassa samojen puolueiden valtakunnallisen kampanjan kanssa.

Lopputuloksena kampanjakeskustelu oli sumeata, eikä äänestäjällä ollut kunnollisia mahdollisuuksia saada selvyyttä siitä, miten eri puolueiden vaihtoehdot erosivat toisistaan. Perussuomalaisen kampanjasta sai ajoittain sen käsityksen, että puolue kävi eurovaaleja. Tällaisessa tilanteessa on ymmärrettävää, että vajaa puolet äänioikeutetuista ei äänestänyt lainkaan.

Jos äänestysaktiivisuutta halutaan lisätä, sekä kunta- että soteuudistus on toteutettava tavalla, joka lisää kansalaisten edellytyksiä olla perillä siitä, ketkä ovat kulloinkin vastuussa harjoitetusta politiikasta, mistä asioista vaaleissa oikeasti päätetään ja mitä vaihtoehtoja vaaleissa on tarjolla. Pahoin pelkään, että poliitikkojen huoli heikosta äänestysaktiivisuudesta unohtuu muutamassa viikossa. Matala äänestysprosentti sopii loppujen lopuksi puolueille kiusallisen hyvin. Silloin vaalit ovat puolueuskollisten vaaleja.